

Nieuw in de Jan Verwey bibliotheek

Jelle van Dijk

Harvey van Diek & Hein van Grouw 2020. **Zwarte merels witte merels. Albinisme en andere kleurafwijkingen bij vogels.** Uitgeverij Noordboek, Gorredijk. 160 pagina's. Prijs € 22,50

Al vele jaren heeft Harvey van Diek, die je rustig de 'huisfotograaf' van Sovon kunt noemen, grote belangstelling voor afwijkend gekleurde vogels. In dit boek is een mooie selectie uit zijn verzameling afgebeeld. Voor de bijschriften en een begeleidende tekst zocht hij contact met Hein van Grouw, curator van het Britse Natural History Museum in Tring, die ook al jarenlang kleurafwijkingen bij vogels bestudeert. Het resultaat van hun samenwerking is een fraai geïllustreerd boek over albinisme en aanverwante zaken.

Het boek begint met verhalen uit de tijd van Linnaeus, toen men bij afwijkend gekleurde vogels al snel aan een nieuwe soort dacht. Het dierenrijk moest uiteraard ordelijk worden ingedeeld. Pas toen er meer mensen naar vogels gingen kijken en de natuurhistorische musea grote verzamelingen hadden aangelegd, werd duidelijk dat het bij 'witte raven' en 'zwarte pauwen' niet om aparte soorten ging.

Het boek maakt duidelijk dat het bij 'witte vogels' lang niet altijd om echte albino's gaat. Een echte albino heeft ook rode ogen en op de foto's is te zien dat juist de oogkleur dikwijls nog normaal is. Dat een wit verkleedde voortplanting niet in de weg staat, wordt ook fraai in beeld gebracht met bijvoorbeeld een foto van een normale Kauw met een vrijwel witte partner. Behalve veel of weinig wit als afwijking, komt ook een verkleuring naar bruin of grijs regelmatig voor. Zo staat de 'bruine' Kauw, die jarenlang langs de Koningin Wilhelminaboulevard was

te zien, ook in dit boek afgebeeld. Behalve gebrek aan pigment komt het ook voor dat een vogel te veel melanine heeft. Hierdoor krijgt de vogel een afwijkend donker verenkleed.

In de tekst wordt nader ingegaan op het ontstaan van kleurafwijkingen en of kleurmutaties erfelijk kunnen zijn. Voor een stukje erfelijkheidsleer (pas op pagina 74) moet de lezer hier niet terugschrikken. Interessant zijn kleurafwijkingen die ontstaan door ongezond voedsel. Jonge kraaien die eenzijdig met 'straatvoer' worden grootgebracht, krijgen nogal eens witte vlekken op de uitgroeiende hand- en slagpennen. Als ze na het uitvliegen in natuurgebieden gaan foerageren, krijgen ze bij de eerstvolgende rui toch nog compleet zwarte veren! Zo'n verhaaltje tussendoor is leuk, maar dit neemt niet weg dat het lezen van de tekst een zeker doorzettingsvermogen vraagt. Maar ook als je het boek doorneemt en alle bijschriften leest, ben je al heel wat wijzer geworden over dit intrigerende verschijnsel.

Hellien Tonckens,
Wil Leurs & Rick
Hoeksema 2020.
**Basisgids
Stinzenplanten.**
KNNV Uitgeverij
Zeist. 188 pagina's.
Prijs € 23,50.

De KNNV Uitgeverij heeft er goed aan gedaan een boek over stinzenplanten op de markt te brengen. De oude garde heeft wellicht nog de klassieker

"Stinzenplanten" van Piet Bakker en Evert Boeve uit 1985 in de kast staan, maar dat boek is al vele jaren alleen nog antiquarisch te krijgen.

Voor de stinzenplanten in Fryslân verscheen in 2008 wel een nieuw boek, dat overigens in 2020 in een nieuw jasje verscheen.

De nieuwe basisgids behandelt meer soorten en biedt met ruim 500 foto's ook veel meer illustraties dan het boek dat Natuurmonumenten in 1985 liet verschijnen. Het begrip stinzenplant wordt door de samenstellers ruim opgevat. Bij stinzenplanten gaat het om aangeplante soorten op landgoederen en boerenerven die in het voorjaar in bloei komen. Dan verwacht je in deze gids geen soorten als Gewone berenklauw, Look-zonder-look, Zevenblad en Grote brandnetel. Deze algemene inlandse soorten vestigen zich uiteraard wel op natuurlijke wijze in het stinzenmilieu. Wat onder een stinzenmilieu wordt verstaan, komt uitvoerig aan de orde in het hoofdstuk "Historie van de stinzenflora".

Van elke soort is een serie foto's opgenomen, vaak met detailfoto's om bepaalde kenmerken goed in beeld te brengen. Bij veel soorten is ook een foto van de plant in zijn omgeving opgenomen. Jammer dat die foto's vaak wat klein zijn afgedrukt.

Bijzonder in dit boek is de aandacht voor de rijke verscheidenheid aan soorten binnen bepaalde families. Zo zijn van het geslacht *Allium* de volgende soorten te vinden: Daslook, Armbloemig look, Bochtig look, Driekantige look en Berglook. Volgens de schrijvers is ook de aanwezigheid op landgoederen van bepaalde grassen als Schaduwgras, Bosgierstgras, Bergbeemdgras en Reuzenzwenkgras op aanplant terug te voeren.

De literatuurlijst achterin het boek noemt een mooie rij publicaties over stinzenplanten in ons land. Daarbij is ook het rapport dat Martien de Graaf in 1990 publiceerde onder de titel "De stinzenflora van Leiden en noordelijke omgeving".

Liefhebbers van de stinzenflora hebben met dit nieuwe boek een inspirerende gids in handen gekregen. Maar ruim het boek van Piet Bakker en Evert Boeve nog niet op, zeker als je in het voorjaar wel eens landgoederen langs de Utrechtse Vecht wilt bezoeken.

Keller V. Herrando S,
Voříšek P. et al. 2020.
**European Breeding
Bird Atlas 2:
Distribution,
Abundance and
Change.** Uitgegeven
door European Bird
Census Council & Lynx
Edicions, Barcelona.
976 pagina's. Prijs € 90.

In 1997 verscheen de eerste Europese broedvogelatlas. De nieuwe atlas is groter, dikker en met 4,5 kg ook zwaarder. Maar dat het boek hierdoor wat onhandig in gebruik is, vergeet je direct als je het boek openslaat. In een atlas gaat het vooral om kaarten en dat is hier dik in orde. Vogelsoorten met een ruime Europese verspreiding krijgen vrijwel steeds drie kaarten. De eerste laat de aanwezigheid in de ruim 5000 onderzochte 50x50 km-blokken zien, waarbij in veel gevallen de kleur van de stip een verwijzing is naar de talrijkheid. De tweede kaart laat met groentinten zien in welke delen van Europa de besproken soort het talrijkst is. De derde kaart, helaas in het kleinste formaat, vind ik persoonlijk het meest interessant. Deze kaart kleurt de blokken rood waar de soort vergeleken met de eerste atlas verdwenen is; met blauw wordt aangegeven in welke blokken de soort zich na 1997 vestigde en de kleur grijs geeft aan dat de soort in beide atlasperiodes daar als broedvogel is vastgesteld. Verder valt direct op dat Turkije nu ook deel uitmaakt van het onderzochte gebied. Dit voegt veel kennis toe over de verspreiding van vogels in het mediterrane gebied, terwijl bovendien te zien is hoever typische soorten van het

Midden-Oosten tot in Turkije doordringen. Het meest opvallend is toch wel de gigantische toename van informatie uit de landen van Oost-Europa, inclusief Europees Rusland en de Kaukasus-landen.

De tekst is beknopt en zeer informatief. Zo wordt bijvoorbeeld bij de Reuzensternt verteld dat de verspreiding rond de Oostzee veel ruimer is dan langs de noordkust van Zwarte Zee en Kaspische Zee, maar dat het in eerstgenoemd gebied vaak gaat om een enkel broedpaar of één kleine kolonie per 50x50 km-blok, terwijl in het zuidelijke deel van het verspreidingsgebied de Reuzensternt vooral in flinke kolonies broedt waardoor soms meer dan 1000 paren in een blok te vinden zijn.

Dat het kaartbeeld bij veel soorten is veranderd, komt vooral door de invloed van de opwarming. Zo ruikt de Bijeneter verder op in Midden-Europa en hebben Roodborsttapuit en Vuurgoudhaantje Zuid-Scandinavië bereikt. Dat andere zuidelijke soorten zich niet verder noordwaarts vestigen, komt vermoedelijk door het ontbreken van geschikt biotoop. Zo zal de Rode Rotslijster ten noorden van het huidige broedgebied vergeefs zoeken naar schaars begroeide, stenige vlakten met 'rocky outcrops'.

Minstens zo belangrijk als de verschuiving vanuit het zuiden is de uitbreiding vanuit het oosten.

Voor zangertjes zoals Grauwe Fitis, Bladkoning, Struikrietzanger, Kleine Spotvogel en Blauwstaart zien we nu pas hoe ruim de verspreiding in het noorden van Europees Rusland is. Dat vanuit dit enorme gebied de Oostzeelanden steeds verder worden gekoloniseerd, is goed uit de kaarten af te lezen.

Naast het opschuiven van de verspreidingsgrens naar het noorden van zuidelijke soorten zou je ook een dergelijke verandering verwachten wat de zuidgrens van het broedgebied van noordelijke soorten betreft. Die zuidgrens is bij nogal wat noordelijke soorten opvallend constant (bijv. Noordse Nachtegaal, Taigagaai, Smellleken). Het doet me direct denken aan het proefschrift van Wil Tamis uit 2005 ("Changes in the flora of the Netherlands in the 20th century") waarin de toename van zuidelijke plantensoorten en het (nog) niet verdwijnen van noordelijke soorten

wordt beschreven.

De sterke terugloop van onze boerenlandvogels is niet duidelijk uit de kaartbeelden af te leiden. Dat komt vooral door de schaal waarmee is gewerkt. Er verschijnt al een stip op de kaart als er één broedgeval in het 50x50 km-blok is vastgesteld. Ook met een afname van ruim 90% voor de Veldleeuwrik in ons land, vallen er op de Europese kaart met 50x50 km-blokken geen hiaten in de verspreiding binnen onze grenzen. Hetzelfde geldt voor Kievit, Grutto en Patrijs. Bij de laatste soort is het interessant te lezen dat de stand van deze soort in een land als Frankrijk nauwelijks te volgen is door het uitzetten van 1,5 miljoen vogels per jaar (naast 3 miljoen Rode Patrijzen) ter verhoging van het jachtplezier. Het moge duidelijk zijn dat deze atlas een mijlpaal is in de Europese samenwerking wat de kennis van vogels betreft. Het is een boek dat je steeds weer zult raadplegen als je iets meer over een bepaalde soort wilt weten.

